

BAADER MEINHOF KOMPLEKSET

- UNDERVISNINGSMATERIALE TIL FILMEN

Målgruppe: Gymnasiale ungdomsuddannelser, VUC, B- og A-niveau
Fag: Studieretninger eller toninger, hvor flest mulige af fagene *tysk, mediefag, samfundsfag* og *historie* indgår

INDHOLD:

Indledning	2
Tiden op til RAF – Vesttyskland i slutningen af 60'erne	4
RAF – centrale årstal og episoder	6
Nøgle til politiske begreber i filmen	10
Mindmap - grunde til RAF's bestand og revitalisering	12
Person- og organisationskarakteristik	14
Filmens genre	15
Genrekoder	15
RAF i tal	16

Det Danske Filminstitut © 2009
Gothersgade 55 / 1123 København K / 3374 3540 / www.dfi.dk

FILMENS CREDITS:

Originaltitel: Der Baader Meinhof Komplex
Tyskland 2008
Instruktion: Uli Edel
Distribution: Nordisk Film
Længde: 150 minutter
Medierådets vurdering: tilladt over 15 år

DFI

INDLEDNING

Siger man "Baader-Meinhof-Gruppe" til en socialdemokrat eller borgerlig i det moderne Tyskland nu snart 20 år efter Murens fald, vil man ikke sjældent blive mødt med en lidt forlegen reaktion: Hvordan var det muligt, at en terrorgruppe kunne drive en demokratisk, vestlig retsstat ud til kanten af dens beføjelser? Hvordan kan det være, at Baader-Meinhof-Gruppen, også kendt som "Rote Armee Fraktion" eller kort *RAF*, med succes og ikke helt uden folkelig appel kunne så tvivl om, hvor ægte dette nye unge demokrati i Vesttyskland i *virkeligheden* var?

Det er ikke et nyt fænomen, at tyskerne gør op med en kompliceret fortid – det skete også med års forsinkelse efter Hitler (bl.a. med filmen "Der Untergang" (2004)), ligesom DDR-tidens kommunisme på samme måde har været genstand for en såkaldt *Vergangenheitsbewältigung*, et opgør med fortiden, hvis styrke og omfang vi i det danske kulturrum de sidste 150 år aldrig er nået op på. Det tyske opgør med fortiden er for kort tid siden nået til RAF's terrorisme, formentlig bl.a. tilskyndet af, at et par eksponenter fra RAF-bevægelsen netop i disse år enten bliver eller er blevet frigivet fra lange fængselsdomme.

Om filmen

I det lys kan man også se filmen *Baader Meinhof Komplexet* – filmens dokumentariske præg er afgjort et forsøg på at gøre op, *vide*, men også rydde op, i de forvirrende 70'ere, som indenrigspolitisk især indrammes af RAF-terrorkomplekset. "Kompleks" refererer her både til terrorproblemets størrelse, dvs. problemets store indenrigspolitiske sværhedsgrad og – mere diffust – måske til det mentale kompleks, RAF kommer til at repræsentere som selvudnævnt dommer og bøddel, der anser sig hævet over retsstaten.

Filmene gik i efteråret 2008 som stor blockbuster-produktion i Tyskland, hvor den foruden daglige dokumentar- og debatprogrammer på landsdækkende tv indgik i det store flow af fremstillinger, som behandler terrortidens Tyskland 1970-1998. Filmen opnåede ligesom fx *Das Leben der Anderen* (De andres liv, 2006) nominering ved 2009-Oscar-uddelingen for bedste udenlandske film, men blev overgået (efter sigende snævert!) af *Slumdog Millionaire*.

Filmene *Der Baader Meinhof Komplex* har endelig en interessant åndelig forbindelse til aktuelle danske fremstillinger af *Blekingegadebanden*, idet begge baserer sig på en kritisk, opsøgende journalists værk (Stefan Aust mht. RAF og Peter Øvig Kundsens mht. Blekingegadebanden.) Begge film er instrueret og er i dén definition altså fiktionsfilm, som simulerer virkeligheden.

Netop det sidstnævnte aspekt forfølges tæt i dette undervisningsmateriale, fordi skellet mellem fiktion og fakta overordnet set er et vigtigt omdrejningspunkt inden for ungdomsuddannelsens diskussionsfag – dansk, mediefag, samfundsfag og historie. Materialet kan bruges i alle de nævnte fag og med særlig stor fordel i de studieretninger, hvor flere fag spiller sammen.

Litteraturliste

Hanna Arendt	The Origins of Totalitarianism, Harvest 1973
Stefan Aust	Der Baader Meinhof Komplex. Spiegel Verlag 1998
Per Katz, Henrik Poulsen	Fokus. En grundbog i film, tv og video. Gyldendal 2004
Guido Knopp	Die Deutschen im 20. Jahrhundert, C. Berthelsmann 2008
Frands Mortensen m.fl.	Mediehåndbogen, Gyldendal 1990
Mimi Olsen, Hans Oluf-Schou (red.)	Levende billeder. Grundbog i mediefag, Systime 2007

Søren Søgaard:

Blekingegadebanden – et undervisningsmateriale til filmen www.dfi.dk/filmigymnasiet

Peter Wivel

30 år med tysk terror. Baader Meinhof, Politikens Forlag, 2007

Om forfatteren

Kasper Sønderby Madsen er lektor i tysk og mediefag ved Nærum Gymnasium.

TIDEN OP TIL RAF – VESTTYSKLAND I SLUTNINGEN AF 60'ERNE

Indenrigspolitisk er Tyskland i de sene 60'ere præget af et ret paradoksalt magtforhold: Der er især blandt studerende i de større universitetsbyer – med Vestberlin som hot spot – masser af modstand mod den såkaldte *Grosse Koalition*, et politisk *establishment* repræsenteret af såvel borgerlige som socialdemokrater under ét. Men der er i slut-60'erne ingen reel knage at hænge sin modstand på i det vesttyske parlament for de unge og utilpassede, der alle er født for foden af efterkrigstiden. De unge er *for* unge til at have aktiv del i nazi-forbrydelserne, men gamle nok til at efterspørge systemets ansvars- og skyldbevidsthed i det Hitlerspørgsmål, som 50'ernes økonomiske boom, *Wirtschaftswunder*, i nogen grad kommer til at stå i vejen for.

I 1967 skifter CDU-regeringen, dvs. de konservative kristendemokrater med ca. 40 % vælgertilslutning, sin lille koalitionspartner FDP, der er borgerlig-liberal, ud med SPD (socialdemokraterne, ca. af samme størrelse som CDU). Socialdemokraternes måske største realpolitiske bidrag bliver vicekansler Willy Brandt, der da også tildeles en markant birolle i filmen. Vesttyske vækstkurver peger for en stund mod bunden i 1967, mens de studerende til gengæld retter blikket opad mod toppen af det politiske liv. Her ser de et spagt, men magtfuldkomment establishment, der resolut vender det døve øre til den ikke helt lille mængde udenomsparlamentarisk sindede vælgere på den vesttyske venstrefløj. Et af de få fora for disse yngre, ofte veluddannede vælgere, kalder sig APO, dvs. den *udenomsparlamentariske opposition*, og kritiserer skarpt demokratiets underskudsforhold, dog uden at opfordre til væbnet kamp. I meget mild form rummer APO en åndelig forbindelse til noget af det tankegods, som RAF med bevæbnet vold få år senere skal komme til at udfolde et hjørne af.

RAF: fakta

- Navn: Rote Armee Fraktion / RAF
- Også kendt som Baader-Meinhof-Gruppe eller, i konservativ presse, Baader-Meinhof-Bande. Endelig kalder gruppen i midt70'erne sine aktioner "Kommando ... [Holger Mains]"
- Selvfølgelig ud fra gruppens navn: En venstreorienteret bevægelse (*rot*), som er bevæbnet med ildkraft (*Armee*) og fungerer som en del af en større international bevægelse (*Fraktion*) (Wivel, 2007)
- Ønsker proletariats diktatur – ikke demokrati, som i sig rummer kimen til fascisme (Se senere omtale ↓)
- Vil besejre den gamle klassefjende, som er det parlamentariske demokrati
- Vil imperialismen og koloniseringen til livs
- Orienterer sig mod praksis snarere end mod teori, dvs. ønsker selve samfundsomvæltningen mere end forestillinger om, hvilken statsdannelse der skal ledsage en sådan omvæltning
- Er inspireret af Mao i Kina mht. voldens belærende egenskab ("straf én og opdrag 100"), Lenins diktatur i Rusland, samt guerilla-bevægelserne i Palæstina og Sydamerika (Che Guevara) samt Ho Chi Minhs kommunisme i Vietnam.
- RAF var en del af en revolutionær bevægelse. Ulrike Meinhof, gruppens ideologiske hovedkraft, hentede ikke bare navnet RAF fra den russiske revolution og dens hovedperson Lenin. Hun delte også opfattelsen af terrorens opdragende virkning. Lenin så terroren som det instrument, hvormed de oprørske masser kunne lære at omstyrte staten (Wivel, 2007)

Det er formentlig den nyere tyske histories største ironi, at de to parter i den grad går fejl af hinanden. De studerende i de udenomsparlamentariske bevægelser, fordi de ikke evner at begribe, med hvilken modvilje det erfarne politiske establishment (belært af den grimme erfaring med Hitler) ser på ethvert udemokratisk, ikke-parlamentarisk ridt ind over et skrøbeligt demokratis dørtærskel, – og det vesttyske, politiske establishment (inklusive domstolene), som i et anfald af amerikansk inspireret kommunistkvababbelse forbyder det største oppositionelle forum, KPD, kommunisterne, i 1956. Derved afskærer det nye vesttyske demokrati sig fra at være reelt pluralistisk, idet holdninger til venstre for socialdemokraterne *ikke findes*. I hvert fald ikke i forfatningsretslig eller parlamentarisk forstand. Et særligt pragmatisk, løsningsøgende blik for denne lurende fare har Willy Brandt fra SPD, som i perioden deler regeringsansvaret med Kiesinger fra CDU.

Et relevant spørgsmål er: Hvad afstedkommer det, når en reel opposition ikke gives formel taletid i det politiske rum? Hvor skal en ung generation spille sin utilfredshed og utilpassethed hen? Eneste parlamentariske mulighed er partiet FDP, det lille liberale parti med 6-8 % vælgertilslutning, hvis politik på udenrigsområdet minder om CDU's til forveksling!

Til forskel fra Danmark, der har både kommunisterne, Venstre-socialisterne og SF til at absorbere tidens samfundskritiske, anti-kapitalistiske og anti-imperialistiske tendenser omkring 1970, har Vesttyskland intet. Også i det lys skal man se forudsætningerne for, at en organisation som RAF overhovedet kommer til at se dagens lys – *selv om* eller måske netop *fordi* bevægelsen giver afkald på samtlige demokratiske spilleregler.

Arbejdsspørgsmål til indledende del (samfundsfag, historie, tysk)

- A. Redegør for de omstændigheder, der ligger til grund for, at Vesttyskland efter Anden Verdenskrig er uden en parlamentarisk, venstreorienteret opposition
- B. Diskuter, hvilke konsekvenser en lignende situation kunne have haft i Danmark
- C. Diskuter, hvad udtrykket *parlamentarisk* og *udenomsparlamentarisk* kan dække
- D. Vurder, i hvor høj grad I er enige i udsagnet: *Den fornuftige ledelse lader altid en bestyrelsespost stå parat til den mest kritiske medarbejder*
- E. Find i RAF-faktaboksen 2-3 forhold, som undrer jer og skal diskuteres nærmere.

RAF – CENTRALE ÅRSTAL OG EPISODER

1967

Fra 2. juni-opstanden 1967 til RAF

2. juni-studenteropstanden i Berlin markerer det konkrete udgangspunkt for, hvad der siden bliver til terrorgruppen RAF. Ved sammenstød mellem politi og demonstranter under den iranske shahs besøg i Vesttyskland dør den studerende Benno Ohnesorg af en politiskyttes kugle. Ohnesorg bliver ikonet på den uskyldige, unge oprører, som meningsløst dræbes af en unødigt brutal politistyrke.

Gudrun Ensslin (fra det senere RAF) fordømmer præcisionsskydningen således: "De (staten og politiet) vil alle dræbe os alle sammen – I ved, hvilke svin vi har imod os. Det er generationen fra Auschwitz. Man kan ikke argumentere med de folk, der lavede Auschwitz. De har våben. Det har vi ikke. Vi må bevæbne os." Der skal endnu gå nogle år fra 1967, før RAF aktionerer første gang.

1970

RAF, første bølge – især bombesprængninger

Biltyven Andreas Baader bliver efter et par tidligere arrestationer, bl.a. for ildspåsættelse, befriet under stor tumult af bl.a. Ulrike Meinhof. Officielt iflg. gruppen selv markerer denne ulovlige befrielse af Baader RAF's egentlige begyndelse, symbolsk udtrykt ved Meinhofs fulde tilslutning til gruppen. Meinhof, der er journalistuddannet, fabrikkerer herfra i medierne gennemgående gruppens udtalelser, der kan minde om korte pressemeddelelser. Gruppen kalder sig nu enten RAF, Rote Armee Fraktion, eller omtales i vesttyske medier Baader Meinhof-Gruppe. I borgerlig og især konservativ presse, bl.a. billedbladet Bild, anvendes fra 1970 næsten konsekvent betegnelsen Baader Meinhof Bande. Bild-bladet ejes af den magtfulde Springer-koncern, som RAF i 1970 har som terrormål.

I Der Spiegel, det internationalt anerkendte vesttyske ugemagasin, udkommer kort efter befrielsen af Baader en RAF-programerklæring, hvor gruppen eksplicit bekender sig til den voldelige, bevæbnede vej. Specifikt nævner Meinhof, at gruppen vil anvende skydevåben uden forbehold – som fx dette korte uddrag indbragt på bånd til tidsskriftet Der Spiegels redaktion vidner om: "Vi siger selvfølgelig, at panserne er nogle svin, og vi siger, at ham fyren i uniform er et svin, ikke et menneske, og det er sådan, vi gør op med ham. Vi skal ikke tale med ham, og det er forkert overhovedet at tale med disse folk, og selvfølgelig kan der skydes."

1972

Maioffensive

I maj 1972 slår RAF til i alt fire gange på kort tid. Disse nålestik skaber en kolossal medieomtale og folkelig frygt i Vesttyskland. Første Maioffensive omfatter bl.a. gruppens bombeangreb på en amerikansk militærbase ved Frankfurt i Vesttyskland. Amerikanske baser blev i vid udstrækning anlagt militærpræventivt efter Anden Verdenskrig, fordi alliancemagterne ville sikre sig imod fremtidig vesttysk militsoprustning. En amerikansk soldat mister livet ved bombeangrebet, og adskillige medarbejdere såres.

Få dage senere sprænger RAF en bilbombe, som ved en fejltagelse nær koster en kendt landsretsdommers hustru livet.

Kun kort tid herefter retter RAF et meget omtalt angreb, som sårer 20, mod Springer-koncernens redaktionslokaler i Hamburg, hvorfra bl.a. det konservative dagblad Bild udgives. Springer-koncernen er angiveligt et mål for RAF pga. sin anerkendelse af den borgerlige regerings økonomiske politik i 60'erne – og pga. sin udtalte modstand mod studenterbevægelsen (se **2. juni-studenteropstanden 1967**).

Fjerde og sidste anslag i Maioffensive følger fem dage senere. Det rammer den amerikanske kaserne i Heidelberg, hvor tre udstationerede soldater omkommer.

De samlet set voldsomme aktioner fører til, at det tyske parlament allerede en måned senere vedtager en række særlove, som bl.a. skærper straffen for våbenbesiddelse.

1972**National eftersøgning**

Kort efter Maioffensive indleder vesttysk politi og efterretningstjenesten en succesfuld eftersøgning efter markante RAF-medlemmer. Andreas Baader, Holger Meins, Jan-Carl Raspe, Gudrun Ensslin og Ulrike Meinhof bliver arresteret med få ugers mellemrum og er herfra sat fysisk ud af spillet – men den efterfølgende fem år lange rettergang mod dem fører til, at gruppen fortsat møder tilslutning fra venstreorienterede kredse i Vesttyskland. Denne støtte betegnes af Baader selv som "anden generation" af RAF, i hvis aktioner navnet "kommando" fremover indgår. Endnu i dag er det omstridt, om den nye generation anført af Brigitte Mohnhaupt og Christian Klar repræsenterer mere end bare en åndelig forbindelse til RAF. Det er under alle omstændigheder sikkert, at de mange efterfølgende besættelses- og bortførelsesforsøg i midten af 70'erne udgør "anden generations" forsøg på at presse den oprindelige første generation fri fra arrestation.

1972**Olympiaden i München og Sorte September**

I september overfalder den palæstinensiske organisation Sorte September det israelske olympiske landshold, der stiller op til Olympiaden i München. Formålet med aktionen er at tage sportsfolkene som gidsler, så organisationen kan få frigivet et stort antal palæstinensere i Israel. Forløbet får en lige så sort udgang, som organisationens navn lægger op til, da hele det ni mand store israelske landshold bliver dræbt af Sorte September som følge af en mislykket politiindsats i München. I alt dør 15 mennesker på begge sider – hvoraf 1/3 er terrorister. Tre terrorister tages til fange og bliver kort efter frigivet efter en succesfuld flykapping, som ikke skal forveksles med flykaringen af Landshut i 1977.

Grunden til, at der er opstået bånd mellem RAF og den palæstinensiske organisation Sorte September skyldes bl.a., at begge fraskriver sig kapitalisme og et vestligt konsumsamtid. De fysiske bånd knyttes oprindeligt i den arabiske træningslejr, hvor RAF modtager militærtræning – som filmen også behandler.

1974**Anden bølge, anden generation RAF**

Efter et par års arrestation indleder halvdelen af de fængslede RAF-medlemmer en sultestrejke. Anledningen er vilkårene for indespærringen i Stammheimfængslet, som i de sultestrejkendes øjne repræsenterer „isolationstortur“ – dvs. gruppen ønsker mere indbyrdes kontakt og øget forsamlingsret under afsoningen. Holger Mains, et fremtrædende RAF-medlem, dør efter to måneders sultestrejke. Mains død ses især blandt RAF-sympatisører som systemets drab på en uskyldig og medfører fornyet kampgejst blandt RAF's efterfølgere af anden generation de følgende to år.

1975**Besættelse af ambassaden i Stockholm**

I april besætter Kommando Holger Mains, en del af RAF's anden generation, den vesttyske ambassade i Stockholm. Mange civile og ansatte tages som gidsler under aktionen, men den vesttyske regering bøjer ikke af for gidseltagernes krav om løsladelse af Baader, Meinhof m.fl. fra Stammheimfængslet. Situationen ender i to gidseldrab, inden en svensk indsatsstyrke befrier de ni gidsler. Flere medvirkende fra Kommando Holger Mains mister livet.

1975-76**Domstolens udredning og Meinhofs selvmord**

I forsommeren '76 begynder efter første udredning den egentlige rettergang mod den arresterede kerne af RAF: Andreas Baader, Gudrun Ensslin, Ulrike Meinhof og Jan-Carl Raspe. De anklagede kritiserer forsvarsproceduren, især domstolens brug af Pflichtverteidiger, dvs. de forsvarere, som den tyske stat på egne vegne udpeger til at bistå de tiltalte.

I 1976 begår Ulrike Meinhof selvmord i sin celle, hvilket hurtigt giver anledning til konspirationer om justismord, dvs. at den vesttyske stat angiveligt skulle have fingeret og maskeret drabet. Dette har nutidige retssager og -afhøringer af tidligere RAF-folk imidlertid tilbagevist.

1977

Rigsadvokat Buback med livvagter bliver brutalt henrettet på åben gade i det s.k. "barnevognsattentat". Hændelsen markerer en klar eskalering i gruppens brug af vold og drab – i RAF's selvforståelse er der tale om hævn for især Meinhofs død, som man mener staten har effektueret.

1977

I april stadfæster højesteret efter fem års arbejde sin domsafsigelse over Baader, Ensslin og Raspe, der idømmes fængsel på livstid især pga. bombeattentaterne mod de amerikanske baser i Vesttyskland.

Drabet på Jürgen Ponto, bankdirektør, som skulle have været bortført, følger i juli som anden generation RAF's forsøg på at presse de dømte fri. Fra nu af spiller nye ansigter en stor rolle: Især Brigitte Mohnhaupt, Christian Klar og i mindre grad Susanne Albrecht, der siden har udtalt: "jeg er træt af at æde laks og kaviar hele tiden".

1977**Tyskland i efteråret**

I September 1977 bortfører anden generation RAF formanden for den tyske arbejdsgiverforening og tysk industri Hanns-Martin Schleyer i Köln som led i et nyt blodigt forsøg på at presse fangerne fri. Desuden forlanger bortførerne fri udrejse af Vesttyskland. Den vesttyske regering kan ikke efterkomme terroristernes krav.

Denne tid udgør RAF-gruppens klimaks og mest højspændte fase og kulminerer, da chartermaskinen Landshut kapres i oktober af en palæstinensisk organisation med forbindelser til RAF og PLO. Bortførerne gør samme krav gældende som ved Schleyer-bortførelsen. Efter at have dræbt flyets kaptajn og nødlandet i Mogadishu, Somalia, forsøger kaprerne forgæves at få grønt lys til at fortsætte sin bortførelse. Planen er at få indrejse i et kommunistisk land, der ikke vil fordømme aktionen. Den tyske antiterrorenhed GSG9 foretager et snigangreb på terroristerne, hvoraf kun en overlever.

1977

Morgenen efter flykapringen findes Baader, Ensslin og Raspe livløse i deres celler. Kun den mere perifære terrorist Irmgaard Möller overlever, og hun bliver siden en vigtig brik i ansvarsafklaringen vedr. de andre terroristers død/selv mord i fængselscellerne. Möller bekræfter siden, at der var tale om selvmord, selv om rygter om justitsmord og hævn længe svirrer.

Samme dag som Baader m.fl. begår selvmord, finder man Hanns-Martin Schleyers lig i et bagagerum.

1977-1998

RAF eksisterer i periodens første halvdel kun på vågeblus, da hele kernen nu er døde ved selvmord eller pågrebet af politiet. Sporadisk i 80'ernes sidste halvdel samt i begyndelsen af 90'erne forekommer endnu få drab på erhvervsfolk. Det er tvivlsomt, om dette overhovedet er RAF's værk, selv om navnet af og til forekommer. Der er ingen forbindelse mellem første og tredje generation af RAF, men snarere tale om en spin off-bevægelse, der ser en fordel i at benytte RAF som et kendt "brand".

I 1998 opløser RAF sig officielt og uden dramatik.

Arbejdsspørgsmål:**1967-1970, Fra 2. juni-opstanden 1967 til RAF - FILMISK ISCENESÆTTELSE**

- 1. Hvordan håndterer politiet demonstrationen i Berlin 2. juni 1967? (Filmens anslag, dvs. gadedemonstrationen)**
- 2. Redegør for og diskuter den filmiske skildring af politiindsatsen ved gadeurolighederne**

Faglige omdrejningspunkter kan være:

Billedkomposition?

Billedbeskrivelse?

Hvilken billedbeskæring er i overtal og hvorfor?

Kameraperspektiv?

POV og fortællerens rolle? (subjektiv eller objektiv fortæller – hvad betyder valget af fortællerposition for seerens opfattelse?)

Bevægeligt eller statisk kamera, samt virkning heraf?

- 3. I hvor høj grad opfatter I denne scene fra optøjerne i Berlin som fiktionsfilm hhv. dokumentarisme? Sammenlign scenen med filmens anslag, hvor Ulrike Meinhof har fået offentliggjort en artikel i tidsskriftet Spiegel, med henblik på forholdet mellem dokumentarisme og fiktion (Se også afsnittet om filmens genre).**
- 4. Med disse to sekvenser fra pkt. 3 i mente: Hvilke genremarkører aktiverer filmen hos sin seer?**

“Genremarkører (...) viser os tydeligt, hvilken genre vi har med at gøre. Det kan være en studievært (nyhedsudsendelse), dåselatter (sitcom) eller i et fremtidsunivers (sci-fi)”.

Olsen og Schou (2007)

NØGLE TIL POLITISKE BEGREBER I FILMEN

Fascisme	Fascisme er et samlet udtryk for bevægelser, der har en stærkt nationalistisk, antidemokratisk og antiparlamentarisk ideologi (se denne \searrow).
Totalitarisme	Organiseringen er baseret på en meget stejl hierarkisk struktur eller styring, der udgår fra en stærk, karismatisk lederfigur – historisk set ikke sjældent en diktator (fx Pinochet i Chile, Mussolini i Italien) Et andet kendetegn er et-partidiktatur med et enkelt parti ved magten, dvs. totalitarisme , som helt ophæver demokratiets kendetegn – dialog, flertalsafgørelse og parlamentarisme.
Borgerlig dominans	I 60'ernes Vesttyskland opstår i flere studenterbevægelser den tanke, at fascismen kom til at leve sit eget skjulte liv efter Hitlers fald, da adskillige nazister efter Anden Verdenskrig undgik straf og uden videre kunne indtage markante pladser som symbolske repræsentanter for det vesttyske demokrati: højesteretsdommere, advokater m.v. I den venstreorienterede vesttyske litteratur omtales dette magtforhold som borgerlig dominans over masserne – hvor ordet borgerlig skal forstås som fascistisk. Især Ulrike Meinhof og Gudrun Ensslin fra RAF bruger denne tankegang for at retfærdiggøre deres terrorhandlinger.
Konsumsamfund	Nedgørende term, som i den venstreorienterede vesttyske udlægning hentyder til det kapitalistiske samfunds trang til at forbruge. Det er i udlægningen et væsentligt træk ved konsumsamfundet , at dets medlemmer er drevet af et behov for at anskaffe og fremvise konsumgods som målestok for succes, rigdom og social status. Desuden sker tilkæmpningen af de materielle goder på bekostning af menneskers "sociale sameksistens", dvs. evnen til at være sammen med andre mennesker på en meningsfuld, nærværende måde. Fjendebilledet om konsumsamfundet findes især i APO og hos kommunisterne i Øst – men nok næppe i det vesttyske SPD-parti.
By-guerilla	Andreas Baader, Gudrun Ensslin m.fl. modtager militær træning i Jordan af den palæstinensiske bevægelse El Fatah i sommeren 1970. Som vist i filmen fører RAF's træningsophold til adskillige konfrontationer og kulturelle sammenstød med de arabiske værdier. RAF opfatter sig fra denne tid i træningslejren som en militær by-guerilla og terrororganisation.
Terror	Brugen af terror udgjorde RAF's forsøg på at kickstarte den videre "bevæbnede kamp" i håbet om, at man derved kunne fremprovokere den vesttyske stats sande, fascistiske ansigt.
Ændring af vesttysk grundlov	Fra 1970-77 bevirkede gruppens handlinger, at Bundestag, det vesttyske parlament, vedtager flere stramninger af terrorlovgivningen : bl.a. indskrænket ret til at afsone dom i tæt fællesskab, dvs. den såkaldte <i>Sperrgesetz (indespærringslov)</i> , som RAF kraftigt kritiserede.
Ideologi	Ideologi er den logik, der ligger i en bestemt ide (Hanna Arendts definition i "The Origins of Totalitarianism", Harvest 1973). Ordet ideologi er iflg. Arendt første gang brugt om Hitler og Stalins politik – dvs. først i nutidig historie. Når man kalder sine politiske tanker, ønsker og visioner ideologi, er det iflg. Arendt en måde at ophøje sine politiske tanker og ideer til videnskab eller sandhed på. Derved kan alle handlinger udført i ideologiens navn retfærdiggøres.

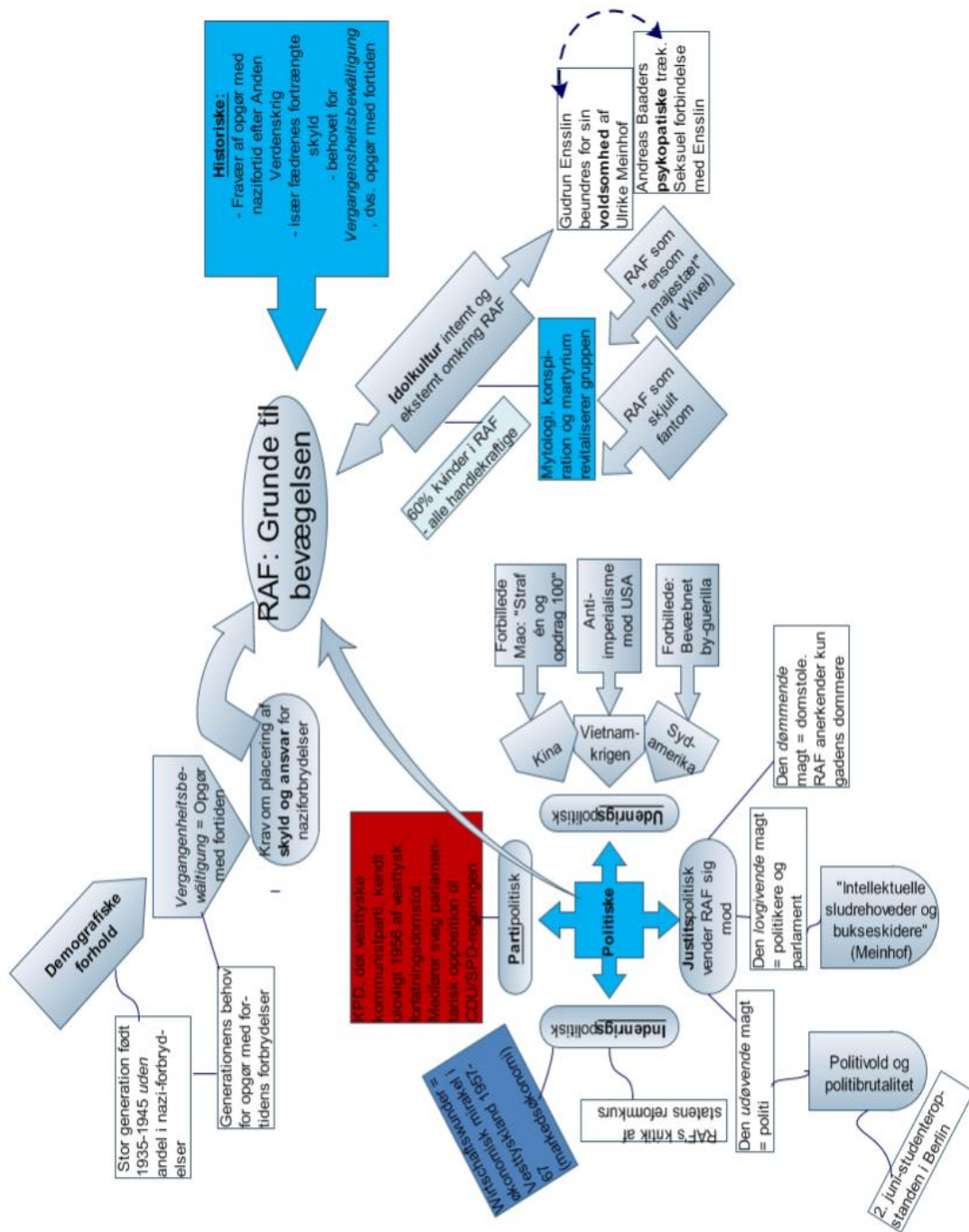
Arbejdsspørgsmål (samfundsfag, historie, mediefag)

- Læs først afsnittet om *ideologi* ovenfor
- Redegør for, hvordan Meinhof, Ensslin og Baader forsvarer og legitimerer deres handlinger i filmen. I kan tage fat i en eller flere af flg. scener:
 - a) Meinhof interviewer Ensslin; samtalen handler om den *nazistiske fædre-generation* (23. og 24. minut)
 - b) Meinhof og Ensslins samtale om at *trække en streg* imellem *dem og os* (35. minut)
 - c) Meinhof taler i *voice-over* om at *bombe advokater og sagførere* (1t 06. minut)
 - d) Ensslin udtaler sig om, at den *modstand, gruppen møder, vil styrke RAF* (1t 10. minut)
- Diskuter derpå, i hvor høj grad filmen *generelt* viser, at RAF-gruppen følger en ideologisk opskrift eller formula (både for og imod). Punkterne fremlægges i plenum.
- Diskuter til sidst fordele og ulemper ved ideologier – begynd med en mundtlig holdningsrunde og slut af med 3-5 punkter i skriftform.

Følgende side: Forfatterens mindmap over grunde til RAF's bestand og revitalisering

MINDMAP - GRUNDE TIL RAF'S BESTAND OG REVITALISERING

Arbejdsspørgsmål: RAF – grunde til bevægelsen

- Redegør med brug af materialet samt mindmap'et på foregående side for, hvilke omstændigheder der direkte og indirekte har bidraget til RAF's fremkomst. Kom gerne med alternative forslag til vigtige omstændigheder.
- Hvilke grunde bør man tillægge størst vægt for bevægelsens opkomst – historiske, politiske, demografiske eller andet? Begrund ved at I bruger jeres viden om Vesteuropa, Tyskland og/eller Danmark i 60'erne!
- I hvor høj grad vurderer I, at Danmark eller et af vores vestlige nabolande kunne blive vært for en terrorbevægelse (dvs. I skal vurdere forudsætningerne herfor, gerne også de historiske).
- Sammenlign med tilsvarende terrorbevægelser, fx Blekingegadebanden i Danmark eller ETA i Spanien (opslag i Encyklopædien, Peter Øvig Knudsens bog om Blekingegadebanden eller/og wikipedia. Se også Det Danske Filminstituts materiale til filmen "Blekingegadebanden" på www.dfi.dk/filmigymnasiet.

PERSON- OG ORGANISATIONSCHARAKTERISTIK

Citatmosaik fra Wivel: 30 år med tysk terror (2007)

Arbejdsspørgsmål

- Kommenter et antal uddrag herunder ved, at I samler 2-3 mosaik-uddrag, som ligger tematisk i forlængelse af hinanden
- Diskuter og vurder, i hvilken grad mosaik-uddragene passer til det billede af gruppens personer og organisation, som filmen formidler

”Baader Meinhof-folkene overførte Lenins brutale anvisninger på tilstandene i Forbundsrepublikken Tyskland, der kun havde få lighedspunkter med det Rusland, som Lenin bekæmpede i begyndelsen af 1900-tallet. Alligevel havde de to terrorbevægelser én strategi til fælles. De var overbeviste fjender af demokrati og retsstat” (s.9)

”[Fælles for terrorformer er, at] terrorister finder vold uundgåelig, at de opfatter sig som avantgarde eller ensom majestæt, og at de ønsker at knuse staten (...)” (s.10)

Silke-Maier-Witt i Stern nr. 16, 2007: ”Efter den mislykkede bortførelse af Landshut (vesttysk Lufthansa-fly) og Stammheimfangernes død havde gruppen mistet sin ledelse, der var dens medlemmers eneste mål og motivation (...) RAF var gået fallit. Den måtte gå fallit. I en gruppe, hvis mål er drab på mennesker, kan der ikke udvikles nogen menneskelige perspektiver”.

”Andreas Baader betjener sig fortrinsvis af ord, man normalt kan læse på pissoirernes overbemalede vægge, frisket op med ekstremt mandschauvinistiske fordomme” (s.131)

”Baader opfatter sig selv som en handlingens mand, en beslutningstager, eller som det med et dobbelttydigt engelsk udtryk hedder: executive. Ordet betegner alt efter smag den, der udfører en plan, fælder en dom eller foretager en henrettelse. Baader behersker alle tre indsatsområder. Teori giver han sig ikke af med.” (s.126)

”Peter Homann, der overhører samtalerne RAF-medlemmerne imellem: ”Den jammerlige politiske argumentation(er) kun et gennemskueligt påskud for sadisme og vold”. (s.131)

Bommi Baumann (Stasi-agent, om Andreas Baader, 1986): ”Set udefra, og delvis også indefra, RAF’s leder. Autoritær opførsel par excellence. Pralhals, brutal opførsel over for gruppemedlemmer (...) meget fanatisk, og derigennem i stand til at begå forbrydelser (...) Fantast med fuldstændig infantil opførsel. Fuldstændig vulgært sprog. Egoist”. (s. 131)

Bernd Eichinger, filmens producent (dvs. budget- og procesansvarlige) udtalte kort efter premieren i efteråret 2008, da filmen bl.a. i dagbladenes læserbreve havde modtaget kritik for sine udpenslede voldsscener: ”Vi lavede filmen, som vi gjorde, fordi folk (dvs. RAF-medlemmerne) bedømmes på deres handlinger og ikke på deres motiver”. (kilde ukendt).

FILMENS GENRE

Fag: Mediefag, evt. tysk og samfundsfag (kræver mediefagligt kendskab)

Genrefilm er en betegnelse, som dækker over, at den film, man analyserer, udviser sammenfald med en etableret *genre*. Helt overordnet går skellet mellem fiktion og fakta, hvor der skelnes mellem følgende genretræk:

Indledende spørgsmål til filmens genre: en første indkredsning

Analysér på baggrund af infoboksen på side 16, hvilke dele af filmen der er udpræget fiktive, og hvilke der har fakta-præg. I kan fx tage udgangspunkt i et antal af flg. scener og indstillinger for at øge konkretiseringen:

- Arkivbilleder fra Vietnam-krigen, 13. minut,
- Arkivbilleder og billedmontage af USA-kulturpersonligheder, bl.a. Luther King, Kennedy, præsident Nixon, 20. minut,
- Forbundskansler Brandt: 'Vi må turde mere demokrati', 29. minut,
- Krantur med kamera forbi terroristernes celler i fængslerne, 1t 18min.
- Befrielsesaktion, Baader interneres og overflyttes til nyt fængsel, 40. minut

GENREKODER

Til genrebegrebet knytter sig en række typiske genrekoder (se boks nedenfor).

Genrekoder er de *arketypiske filmiske træk og virkemidler*, man forbinder med de etablerede genrer. En 'etableret genre' har med filmens grundlæggende genkendelighed at gøre – både mht. virkemidler og tematik, dvs. er nært forbundet med det *sæt af forventninger*, vi som publikum møder værket med. Et par eksempler på tydeligt etablerede filmgenrer er følgende – bemærk, hvor ofte ordet 'altid' forekommer i definitionerne (deri ligger det arketypiske!):

Road movie – har altid den indre og ydre rejse som grundtema. Filmens 2. akt, den såkaldte *special world*, hvor hovedpersonen befinder sig *ude*, væk fra sine vante omgivelser, er altid det længste og har ofte ligheder med det litterære eventyrs *udrejse*. 3. akt slutter med, at personen vender forandret hjem til sin *new ordinary world*. En typisk road movie-markør er endvidere: Overvægt af eksteriørskud, dvs. under åben himmel, der derved tillægges en symbolsk medbetydning – typisk frihed. Endelig følger genretypisk brug af det *symbolske transportmiddel*, samt på det tematiske plan tendensen til, at road movies ofte sætter scenen til "opgøret med den borgerlige eller vaneprægede konformitet".

Science fiction / sci-fi – Realisme og sandfærdighed er fraværende, ligesom der i genren forekommer brud med fysikkens love (Kilde: Olsen og Schou, 2007) Seerforventningerne omfatter desuden futuristiske locations, fremmed teknologi og kunstige mennesker, ofte cyborgs eller robotter. I dette ukendte univers udfører sci-fi-filmens personer dog tit forbavsende genkendelige *routines of life* – fx mht. deres samtalers indhold eller deres daglige rutiner. Dvs. sci-fi-filmens kulisse er os lige så fremmed, som den er os bekendt og genkendelig. Derved har genren filmhistorisk ofte haft det træk, at *det ukendte* er et symbolsk vrangbillede af den nutid, filmen er produceret i. 50'ernes amerikanske sci-fi handler således ofte om invasion fra rummet; en angst, der bl.a. afspejler tidsåndens koldkrigsangst og frygt for russisk atomar invasion.

Krigsfilm – "Krigsfilm handler om soldater i kamp og om det, krigen gør ved dem. Det er tilværelsens ekstreme, der fokuseres på: Frygt, liv, død og overlevelse. (..) Igangværende krige er ofte blevet fremstillet i allegorisk form (....). Flere af de westerns, der blev lavet under Vietnam-krigen [skildrer] massakrer på indianere [og er] indirekte kommentarer til USA's krig (...). Genrens temaer er kammeratskab, manderoller, frygt, uskyldstøb, savn, æresbegreber, patriotisme, moral, pligt og mod. Typisk konfliktstof er kampen mod fjenden, forholdet mellem over- og underordnede og soldaternes indre kampe mod frygt og uvished. Æstetisk

arbejder krigsfilmen (...) i kampsituationerne typisk med det håndholdte kamera, forskudt normalperspektiv, kælkede linier og subjektivt Point Of View for at efterligne soldaternes oplevelse af at befinde sig midt i krigens rædsler". (Fra: Olsen og Schou, 2007 s. 75).

Doku-drama – repræsenterer en *blandingsform mellem faktabaseret dokumentarisme og det fiktive skuespils drama*. Det fiktive element kan udgøres af bevidst brug af visuelle, auditive og klippetekniske virkemidler, fx nærbilleder, kameraperspektiv, effektlud og krydsklipning. Skuespillerne er ofte instrueret til at spille i overensstemmelse med en personkarakteristik og handlingstråd, som der overvejende er historisk belæg for. Synsvinklen er dog ofte kollektiv, dvs. filmen udpeger ingen bærende hovedperson, som umiddelbart indbyder til vores identifikation. Dette træk indrammes af, at fortælleren overvejende er den observerende fortæller, som skildrer personerne udefra, altså som en *flue på væggen*. Den kollektive synsvinkel er et symptom på, at genren har et ben i den sagsorienterede, faktabaserede dokumentarisme, som simulerer at være et stykke af virkeligheden.

Et sidste etableret genretæk på fakta-siden er brugen af arkivbilleder, fx stumper af båndede nyhedsindslag, fotos fra dagblade etc. Brugen af dette materiale giver genren det – til tider tvivlsomme – retoriske belæg, at den har reel reference til virkeligheden.

Fiktions- og faktakoder

- **Fiktion** forholder sig *fortolkende og åbent til virkeligheden*, fiktionen vil "underholde, fremkalde følelser, give oplevelser og lægge op til identifikation", ligesom "fiktionen kan vække til eftertanke og i en metaforisk form fortælle os noget om virkeligheden" (Kilde: Olsen og Schou, 2007, s.57)

Dramaturgiske fiktionskoder: Set up, pay off, varsler, Point of No Return, berettermodel eller/og 3-akt-model, hovedperson træffer valg og overvinder hindringer

Æstetiske fiktionskoder: Stativ, kameraperspektiv, nærbilleder, metonym og metafor, subjektiv lyd og kamera, krydsklipning, effektlud.

Tematiske fiktionskoder: Søger at underholde, lægger op til identifikation med hovedperson

- **Fakta** er *forankret* i virkeligheden, dvs. det er "faktiske hændelser, forhold og sager, der bliver behandlet, og som omhandler noget, der sker eller er sket" (Kilde: Olsen og Schou, 2007, s.57)

Dramaturgiske faktakoder: Filmens tid overholder fortællingens tid, bølgemodel med mange plotpoints, evt. delkonklusioner

Æstetiske faktakoder: Håndholdt kamera, totalbilleder, objektiv fortæller = "flue på væggen", tilstræbt nedtonet og derved sparsom, ikke-iscenesat æstetik

Tematiske faktakoder: Søger at informere, nuancere, folkeoplyse, fokusere på sagen og miljøet

→ Videre læsning: Katz og Poulsen: Fokus s. 11-46, 207-225 (fiktion og fakta)

Spørgsmål til genrekoder

- a. Sammenfat endnu engang filmens brug af fiktions- og faktakoder. Vurder, om der er en ligelig fordeling!
- b. Læs definitionerne på road movie, sci-fi, krigsfilm og doku-drama igennem. I hvor høj grad er I enige i flg. udsagn om "Baader Meinhof Kompletet"? Kryds af par- eller gruppevis og gennemgå i plenum!:

FILMEN ER EN REN FIKTIONSFILM	UENIG----- ENIG
FILMEN ER OVERVEJENDE DOKUMENTARISK	UENIG----- ENIG
FILMEN HAR GENRETRÆK, DER MINDER OM KRIGSFILMEN	UENIG----- ENIG
"BAADER MEINHOF KOMPLEKSET" ER ET DOKUDRAMA"	Uenig----- enig

- c. Hvad siger det om det kulturelle klima i det moderne Tyskland mere end 10 år efter RAF's opløsning, at der evt. indgår elementer fra krigsfilmene? – Hint: Hvor voldsom er krigsfilmgenren, og hvor har den traditionelt været brugt filmhistorisk set? Hvad siger det om Tysklands historieskrivning, at der er valgt netop denne "krigsfilmsoptik" til at skue tilbage med?
- d. Case-øvelse i medieetik. Forestil jer, at I er konsulenter på Det Danske Filminstitut og ansvarlige for at støtte produktionen af filmen – med bl.a. flg. jobbeskrivelse:

"I forventes som filmkonsulenter at have kendskab til de formidlingsmæssige fordele og ulemper, som valget af doku-drama-genren kan have for filmens seere".

Kryds fordele og ulemper af; sæt evt. kryds i begge – find gerne selv nogle flere kategorier i venstre spalte!
Diskuter afslutningsvis udfaldet i plenum!

SÆT KRYDS(ER) TIL HØJRE!	Fordel inkl. begrundelse	Ulempe inkl. begrundelse
1. Når faktastof om RAF blandes med fiktionsstof, medfører det, at seeren ikke mister interessen undervejs		
2. RAF diskuteres nu i Tyskland og Danmark blandt unge under 35 næsten alene ud fra filmen "Baader Meinhof Kompletet"		
3. Det er utydeligt, hvem der er filmens hovedperson, jf. afsnittet om doku-drama		
4. Underholdning er enhver films grundstof		
5. [udfyld _____]		
6. [udfyld _____]		

RAF I TAL

1. generation 1970-72: I kernen af bevægelsen: Fire personer, *Andreas Baader, Ulrike Meinhof, Gudrun Ensslin, Jan-Carl Raspe*, lille aktionsparat randgruppe, men tusindvis af sympatisører i Vesttyskland.

2. generation 1972-82: Større kerne, Brigitte Mohnhaupt, Christian Klar – samt aktionsvillig randgruppe på måske 20 personer. Mister reelt sit grundlag efter kernemedlemmernes selvmord i 1976 og 1977. Mohnhaupt arresteres 1982.

3. generation 1982-98: Birgit Hogefeld, Wolfgang Grams – det er meget tvivlsomt, om 3. generation med rimelighed kan kaldes RAF, fordi anslagene var langt mindre programmatisk og mere sporadiske end under 1. generation. Antal døde blandt ofre og terrorister: ca. 60 (selvmord blandt terroristerne ikke medregnet).

Hårdt sårede på begge sider: 230.

Materielle skader: Knap 2.000 mio. danske kroner, omregnet.

Hemmelige lejligheder benyttet af RAF: 200 (halvdelen heraf fundet).

Antal stjålne biler og flugtbiler: 280. Hovedparten, ofte BMW'er pga. deres hurtighed, stod Andreas Baader for. Bilmærket blev blandt vesttyskere spøgefuldt omdøbt til Baader-Meinhof-Wagen!

